

HISTÓRIA PITVAROŠA

(1815-1947)

1815	18. december 1815 - podpis zmluvy medzi 175 rodinami nadlacksých želiarov a kráľovskou komorou o nájme pitvarošskej pustatiny. O uzavretie zmluvy sa zaslúžili nadlacksí občania - učiteľ Imrich Rakšányi a roľník Martin Stratinský, ktorí z poverenia želiarov navštívili kráľovskú komoru vo Viedni.	1816	1. marec 1816 - príchod na pitvarošskú pustatinu. Nájomníci si na pustatine postavili provizórne obydlia, formálne zostali nadlacksími občanmi. Zdanení boli aj na Pitvaroši, preto sa už od začiatku snažili o osamostatnenie. Prvým učiteľom a levitom sa stáva Imrich Rakšáni a prvým richtárom Martin Stratinský.
1823	Stavba mlyna na kónsky pohon, ktorý sa nachádzal oproti priestranstvu - <i>placu</i> , vedľa dnešnej materskej školy (Kostolná ulica - Arany János utca).	1824	Nadlacksý farár Ján Keblovský vysväčuje prvý pitvarošský cintorín. 16. októbra prichádza nový učiteľ Daniel Klein.
1830	Pitvaroš má 1280 obyvateľov a 163 domov. V obci bol postavený obecný dom na rohu Veľkej a Kostolnej ulice (dnes Kossuth utca a Arany János utca).	1832	Postavenie prvej cirkevnej školy.
1834	5. október 1834 - vysviacka modlitebne a školy.	1835	Pitvarošania podávajú žiadosť na vznik samostatnej obce. 21. júna 1835 je Pitvaroš vyhlásený za obec. V tom čase má približne 1500 obyvateľov a 260 domov. Na obecnej pečiatke je vyobrazený v prostriedku postavený snop pšenice a pod ním na tráve ležiaca kosa. 22. júna 1835 je pitvarošská cirkev povýšená Jánom Seberinim na matkocirkev. Prvým pitvarošským kňazom je Ladislav Molitoris. Latinčinu ako matričný jazyk vystriedala maďarčina.
1840 1842	Úprava pozemkov v obci, vymeranie nových ulíc - 3 pozdĺžne (Malá, Veľká a Tretia) a dve krížne (Medzovská, Kostolná). Na vytýčených pozemkoch bolo postavených 290 domov. 210 domov v starej osade zbúrali. Stavia sa druhý cirkevný mlyn na rohu Medzovskej a Tretej ulice, neskôr Néblich krčma.	1843	Po tom, ako Pitvarošania odmietli pestovať tabak, sú im odobraté 2/3 chotára. Tak vznikajú obce Ambrózfalva a Csanádalberti. V tom čase žilo na Pitvaroši 367 nájomných rodín.
1844	Z Malej Čalomije v Honte prichádza v máji učiteľ Michal Mudroň a v novembri farár Ján Kutlík.	1849	Prvýkrát sa konali voľby do zastupiteľského zboru obce. Pitvaroš bol rozdelený do troch okrskov s 8 poslancami.
1846	Počet obyvateľov obce je 1685. Postavená bola budova dvojtriednej školy. Pochvalne sa o nej vyjadril pitvarošský farár Ján Kutlík v Slovenských národných novinách vydávaných Ľudovítom Štúrom.	1865	Pre nepriazeň predstavenstva obce odchádza evanjelický farár Ján Kutlík; ešte v decembri prichádza farár Daniel Wagner, narodený v Banskej Bystrici.
1869	Na Pitvaros prichádza učiteľ Pavel Veselský. Po úmrtí farára Daniela Wagnera prichádza farár Pavel Koreň, narodený v Aszóde.	1880	Podľa sčítania ľudu bolo na Pitvaroši 377 domov a žilo tu 2351 obyvateľov. Podľa materinského jazyka bolo 2 062 Slovákov, 125 Maďarov, 40 Nemcov, 1 Rumun, 7 Chorvátov, 6 cudzincov a 110 ostatných. Podľa vierovyznania bolo 2177 evanjelikov, 91 rímsko-katolíkov, 1 grécko-katolík, 11 pravoslávnych, 29 reformovaných a 41 židov. Čítať a písať vedelo 1321 ľudí (56 %).
1882	17. december 1882 - v III. adventnú nedeľu je biskupom Dr. Gustávom Szeberényim vysvätený monumentálny neobyzantský kostol.	1891	Postavená nová budova cirkevnej školy. Do dôchodku, na Bánhegyes, odchádza farár Pavel Koreň a prichádza farár Ján Šagúl.
1885	Založenie spevokolu pod vedením učiteľa základnej školy Pavla Veselského. 14 augusta 1885 otvorili v obci poštu.	1893	Postavenie železničnej trate a železničnej stanice Pitvaros na trati Mezöhegyes - Orosháza.
1892	Počet obyvateľov obce je 2645, z nich 2443 evanjelikov.	1900	Na prelome storočia bola v obci vysoká nezamestnanosť. Počas niekoľkých rokov, za prácou, opustilo obec 34 ľudí. Počet obyvateľov obce v roku 1902 bol 2 925.
1898 1899	Niekoľko pitvarošských rodín sa vysťahovalo do Bulharska. Spolu s ostatnými, prevažne dolnozemskými, Slovákmí a Čechmi osídlili obec Vojvodovo. Niektorí z nich odišli po vzniku ČSR na Slovensko.	1919	Vytvorenie 21-členného direktória na správu obce, počas existencie Maďarskej republiky rád. 24. apríla až 20. marca 1920 - okupácia Pitvaroša rumunským vojskom, zánik direktória a prenasledovanie jeho predstaviteľov. Pred zatknutím utiekli do Československa Ján Uhrin, Juraj Uhrin, Ján Zuberec, Peter Kováč, Ján Hostina a Štefan Biednik.
1911	Pitvarošské cirkevné školstvo bolo poštátnené. Riaditeľom novopostavenej školy sa stal Matej Rohoška zo Sarvaša.	1923 1924	Takmer 50 rodín odchádza za prácou do baní v severnom Francúzsku (mestá Donai a Lille). 17 rodín sa sťahuje do Československa. 3 rodiny odišli do Martina (Zuberecovi, Uhrinovi a Bjednikovci) a ostatní do Slovenského Araudu (Nová Vieska) v novozámočkom okrese. Veľká časť vysťahovaných do Francúzska sa koncom 20-tych rokov a začiatkom 30-tych rokov vrátila na Pitvaroš. V roku 1926 sa niektorí presťahovali do Brazílie.
1920	Učiteľ Pavel Veselský je nútený pre panslavizmus opustiť Pitvaroš. Odchádza do Nadlaku, kde naďalej pôsobí v prospech dolnozemských Slovákov.	1935	24. marec 1935 - prichádza v poradí šiesty farár Dr. Ondrej Gubčo.
1921	Začiatok pôsobenia apoštolskej viery - <i>verích</i> . Založil ju navrátiliec z ruského zajatia Pavel Ondrus.	1944	6. apríl 1944 - odvečenie 17 Pitvarošanov, vrátane židovskej rodiny Nébelovcov, do koncentračného tábora v Nagykanizsi. 10. mája boli, okrem židov, prepustení. 22. september 1944 - pred blížiacim sa frontom ušli z obce učiteľ a farár Ondrej Gubčo. 3. október 1944 - násilná evakuácia obce smerom na Nagyszénás. Zhromaždili ich na priestranstve, na <i>svinskej pažití</i> , odkiaľ za asistencie poľných žandárov putovali v daždi a v blate poľnými cestami za nejasným osudom. Po príchode Červenej armády sa po 7 dňoch vrátili do vydrancovaných domov. 6. októbra 1944 - oslobodenie Pitvaroša. 2. november 1944 - otvorenie školského roka a obnovenie výučby slovenčiny na školách. Pitvaroš mal 2 843 obyvateľov.
1927	Rozšírenie dvojposchodovej budovy štátnej školy. V triede bola zriadená modlitebňa pre katolíckych veriacich. Pitvaroš mal 3 093 obyvateľov.	1946	27. február 1946 - podpísanie dohody o výmene obyvateľov medzi Československom (ČSR) a Maďarskom. 28. október 1946 - odchádza transport Pitvarošanov do ČSR na práce na 11. československých autách. Pred odchodom sa s nimi lúčili stovky Pitvarošanov. Na rozlúčku zaspievali hymnickú pieseň Kto za pravdu horí a dali sa na cestu. Ďalší odišli 5. novembra 1946 pracovať do Handlovej, Prievidze, Bratislavy a ďalších miest republiky.
1930	Začína vychádzať Evanjelický hlásnik, jediný cirkevný časopis vychádzajúci v slovenskom jazyku v horthyovskom Maďarsku. Hlavným redaktorom bol farár a senior Ján Šagúl. V tomto roku dosiahol Pitvaros počet 3 216 obyvateľov.		
1937	Nábor v obci na poľnohospodárske práce do Nemecka. Vrátili sa začiatkom leta 1938. Počet obyvateľov obce bol 2 978.		
1945	Začiatkom roka vzniká komisia pre rozdelenie pôdy. 7. apríl 1945 - delegácia Antifašistického frontu Slovanov navštívila Československú republiku s cieľom presídlenia dolnozemských Slovákov do vlasti. 25. apríl 1945 - richtárom sa stáva Jozef Tereň. máj 1945 - delegácia dolnozemských Slovákov v rámci Antifašistického zväzu Slovákov v Maďarsku (z Pitvaroša Ondrej Bulík, Ján Šufan, Pavel Ondrus) navštívila Československú republiku, a to Bratislavu, Prahu, kde ich prijal prezident Dr. Edvard Beneš. Na uvedenom stretnutí sa konkrétne hovorilo o výmene obyvateľstva medzi Maďarskom a Československom. 1. august 1945 - odchádza skupina slovenských učiteľov na 6-týždňový kurz do Bratislavy a 21. septembra 1945 do Učiteľského ústavu v Modre a Turčianskych Tepliciach.		
1947	11. apríl 1947 - začiatok výmeny obyvateľstva. Odchádza prvý transport Pitvarošanov smerujúcich do Veľkej Mače a Veľkých Úľan. 14. máj 1947 - posledný transport Pitvarošanov smerujúcich do Československa. Celkovo odišlo 655 rodín a 2442 obyvateľov. Presídlili sa do šiestich obcí: Senec, Sládkovičovo, Veľké Úľany, Malá Mača, Veľká Mača a Reca. 6. jún 1947 - príchod prvých vysídlencov z Kolárova. Do Pitvaroša bolo presídlených iba 1 200 občanov maďarskej národnosti. 24. jún 1947 - príchod posledného, ôsmeho transportu s vysídlencami na Pitvaroš.		

„Pred dvesto rokmi, pre neprajný osud, opustili synovia vtedy rodnú vlasť. Najviac z nich prichodilo na Dolnú zem. Zopli ruky a oddali sa dielu. Na zarastených pustatinách, zamokrených močariskami začali sa dvíhať domy a pestovať obilniny. Takto povstala metropola dolnozemských Slovákov – Békešská Čaba, tirpácka Nyiregyháza, tešedíkovský Szarvaš, povedomý Komlóš a deviansky Pitvaroš. S takou istou usilovnosťou sa vytvorili všetky väčšie a menšie dolnozemske osady. Azda niet ani jedinej slovenskej obce po celom Maďarsku, kde by sa boli tak hrdinsky bili za svoje práva ako práve Pitvarošania.“ (týždenník Sloboda, 1947). Zdroj: Pitvaroš a Pitvarošania (2007), autor schémy: Michal Kožuch, 2017.